

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด
ในระบบเกษตรพันธสัญญา อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่
Factors influencing Participation in Corn Seed Production Project
in the Contract Farming System, Phrao District, Chiang Mai Province

ชัยอนันต์ ลิ้มพัฒนามงคล¹, พหุล ศักดิ์คะทนต์², นครเรศ รังควัต³ และ กอบลาภ อารีศรีสม⁴
Chaianan Limpattanamongkol¹, Phahol Sakkatat², Nakarate Rungkawat³ and
Koblap Areesrisom⁴

Received: 19 October 2023; Revised: 8 December 2023; Accepted: 11 December 2023

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกร 2) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกร 3) ศึกษาปัญหาอุปสรรคของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกร อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีกลุ่มเกษตรกร จำนวน 169 คน ที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานเกษตรอำเภอพร้าว การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานด้วยการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุ

ผลการศึกษาพบว่า 1) ศึกษาระดับการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกร มีค่าเฉลี่ยอยู่ระดับปานกลาง 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกร เมื่อพิจารณาตัวแปรอิสระที่มีผลทางบวก 5 ตัวแปรได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ จำนวนแรงงานในการทำเกษตร และช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในขณะที่ระดับการศึกษา และเงินทุนที่ใช้ในการทำเกษตร มีความสัมพันธ์ทางสถิติในเชิงลบ มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 ซึ่งตัวแปรอิสระทั้งหมด 14 ตัวแปรสามารถพยากรณ์การเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตาม คือ การเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกร ร้อยละ 52.7 ($R^2 = 0.527$) 3) ปัญหาอุปสรรคของเกษตรกร 1. ด้านผลตอบแทน เกษตรกรมองว่าราคารับซื้อผลผลิตจากบริษัท

^{1 2 3 4} สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและการพัฒนาชนบท คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่; Division of Resources Development and Agricultural Extension, Faculty of Agricultural Production, Maejo University, Chiang Mai

Corresponding author, e-mail: phahol@mju.ac.th

มุ่งเน้นการผลิตให้ได้ปริมาณมากกว่าคุณภาพ 2. ด้านการยอมรับของสังคม จำนวนเจ้าหน้าที่ของบริษัทไม่พอเพียงที่จะเข้าไปดูแล 3. ด้านความน่าเชื่อถือ เกษตรกรมีความเข้าใจและคลาดเคลื่อนเกณฑ์คุณภาพของเมล็ดพันธุ์และมีอคติต่อบริษัท และ 4. ด้านสิ่งแวดล้อม เกษตรมอว่าการใช้สารเคมีมีค่าใช้จ่ายสูงและผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อม

คำสำคัญ: ปัจจัยที่มีอิทธิพล; การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด; ระบบเกษตรพันธสัญญา

Abstract

The objectives of this study were to 1) study the level of farmers' participation in the corn seed production project in the contract farming system. 2) study the factors affecting farmers' participation in the corn seed production project in the contract farming system. 3) study Problems and obstacles of farmers participating in the corn seed production project in the farmer contract farming system, Phrao District, Chiang Mai Province. It is quantitative research. There is a group of 169 farmers registered with the Phrao District Agriculture Office. Data collection using questionnaires and data analysis using statistics, percentage, mean, and standard deviation. and test the hypotheses using multiple linear regression analysis.

The results of the study found that, 1) studied the level of farmers' participation in the corn seed production project in the contract farming system. The average value was at a moderate level. 2) Factors influencing farmers' participation in the corn seed production project in the agricultural system. When considering five independent variables that have a positive effect, namely gender, age, status, and number of workers in agriculture. and channels for receiving information There is a statistically significant relationship at the 0.01 level, while the educational level and capital used for agriculture There is a negative statistical relationship. Significant at the 0.01 level, in which all 14 independent variables were able to predict changes in the dependent variable, namely farmers' participation in the corn seed production project in the Agricultural System, 52.7 percent ($R^2 = 0.527$). 3) Farmers' obstacles. 1>Returns Farmers view that the purchasing price of produce from the company focuses on producing quantity rather than quality. 2. Social acceptance The number of company officials is not sufficient to take care of them. 3. Reliability Farmers have a misunderstanding and misunderstanding of seed quality criteria and are biased towards the company and 4. Environmental aspects. Agriculture views that the use of chemicals is expensive and has direct and indirect effects on the environment.

Keywords: Influencing Factors; Corn Seed Production; Contract Farming System
บทนำ

ข้าวโพดถือเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งในตลาดโลก เนื่องจากเป็นพืชที่มีการนำไปใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย ทั้งเพื่อการบริโภคของมนุษย์ และเป็นปัจจัยหลักในการผลิตอาหารสัตว์ ความต้องการใช้ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของโลกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จากการขยายตัวของอุตสาหกรรมเลี้ยงสัตว์ อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ การแปรรูปไปสู่พลังงานโดยใช้ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นวัตถุดิบ ในการผลิตเอทานอล และอุตสาหกรรมเมล็ดพันธุ์ (วัชรภรณ์ วงศ์คำปวน, 2559) ประเทศไทยถือเป็นผู้นำในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเพื่อการส่งออกในภูมิภาคเอเชีย โดยปี 2559 ส่งออกเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด 18,000 ตัน ปี 2560 ส่งออก 22,000 ตัน ปี 2561 ส่งออก 25,000 ตัน (สำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร, 2562) จากข้อมูลจะเห็นได้ว่าประเทศไทยมีการส่งออกเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเพิ่มมากขึ้นทุกปี แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด ปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ประมาณ 7 ล้านไร่ และส่วนใหญ่เกษตรกรไม่ได้เก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง อีกทั้งการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ส่วนมากเป็นพันธุ์ลูกผสมดำเนินการโดยธุรกิจเอกชน ประมาณ 45,000 ตัน ส่วนการผลิตของราชการมีเพียง 200-250 ตัน (สมพร อิศวิลานนท์, 2560) จึงจำเป็นต้องสั่งซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดจากผู้ประกอบการ ทำให้ผู้ประกอบการต้องการผลผลิตเมล็ดพันธุ์เพิ่มมากขึ้น จึงมีการสนับสนุนให้เกษตรกรทำการเพาะปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเพื่อป้อนเข้าสู่บริษัทกลายเป็นอุตสาหกรรมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด

อุตสาหกรรมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ จากการลงพื้นที่สอบถามจากชาวบ้าน เริ่มจากการที่ บริษัท เจริญโภคภัณฑ์ จำกัด ได้เข้ามาส่งเสริมเกษตรกรอำเภอพร้าว ให้ทำการปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเพื่อส่งให้บริษัท โดยบริษัทมีการให้คำแนะนำ และรับประกันราคารับซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด ต่อมาบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ จำกัด ได้ย้ายฐานการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดไปยังแหล่งเพาะปลูกอื่น เนื่องจากอาจจะเป็นเพราะทางบริษัทได้ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ไม่เพียงพอตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยส่วนหนึ่งเกิดจากการที่เกษตรกรในพื้นที่อำเภอพร้าวที่ได้รับการสนับสนุนจากบริษัท ได้นำเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดที่ปลูกได้ไปจำหน่ายให้กับพ่อค้ารายอื่นซึ่งให้ราคาสูงกว่า ทำให้ต่อมาเมื่อมีบริษัทเมล็ดพันธุ์รายอื่นเข้ามาสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในพื้นที่อำเภอพร้าว จึงทำให้ทุกบริษัทมีการทำสัญญาเพื่อผูกมัดเกษตรกรให้ผลิตและจำหน่ายผลผลิตให้แก่บริษัทที่สนับสนุนเท่านั้น ทำให้การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในอำเภอพร้าวเป็นไปในรูปแบบของเกษตรพันธสัญญาทั้งหมด (เกษตรกรอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่, 2563) จากการนำระบบเกษตรเกษตรพันธสัญญามาใช้ในพื้นที่อำเภอพร้าว แม้การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญา จะได้รับการสนับสนุนจากบริษัทเอกชน ทั้งทางด้านคำแนะนำ ด้านการผลิต และการรับซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดคืน อีกทั้งยังให้ผลตอบแทนค้ำค่า และมีราคาสูงกว่าการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ธรรมดา หรือการปลูกพืชชนิดอื่น ๆ ของเกษตรกร แต่จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์

ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญา ก็ยังมีจำนวนไม่เพียงพออีกทั้งยังมีบางส่วนนอกจากการเป็นสมาชิกเพื่อเปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่นอยู่

จากการลงสำรวจพื้นที่ จึงทำให้เกิดความสนใจขึ้นว่า เพราะเหตุใด อำเภอฟราว ซึ่งเป็นอำเภอในกลุ่มแรก ที่ภาคเอกชนเข้ามาสนับสนุนให้มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในรูปแบบเกษตรพันธสัญญา กลับไม่ได้ผลตอบแทนในการเข้าร่วมโครงการมากเท่าที่ควร ซึ่งผู้วิจัยต้องการทราบว่าเกิดจากสาเหตุใดบ้าง การจัดการ กระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์มีความยุ่งยาก หรือขั้นตอน หรือมีการใช้เทคโนโลยีสูงเกินไปหรือไม่ เกษตรกรมีความจำเป็นจะต้องทำการศึกษาเรียนรู้ก่อนที่จะเข้าร่วมการผลิตเมล็ดพันธุ์หรือไม่ หรือปัจจัยทางด้านการลงทุน ที่มีการใช้ต้นทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์สูงกว่าการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์หรือไม่ สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วม หรือไม่เข้าร่วมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หรือไม่ ซึ่งหากเกษตรกรสามารถเข้าโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญาน่าจะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นมากกว่าการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพียงอย่างเดียวซึ่งให้ผลตอบแทนที่ต่ำกว่า

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกรอำเภอฟราว จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธของเกษตรกรอำเภอฟราว จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกรอำเภอฟราว จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญา อำเภอฟราว จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยในการจัดทำกรวิจัยโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามและจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยรูปแบบในการทำวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีระเบียบวิธีในการศึกษาดังต่อไปนี้

1. กลุ่มประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้กำหนดให้ประชากรในการศึกษา คือ เกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในเขตอำเภอฟราว จังหวัดเชียงใหม่ กับสำนักงานเกษตรอำเภอฟราว ที่ขึ้นทะเบียนในปีการเพาะปลูก 2561-2562 จำนวน 215 ราย เป็นการคำนวณหาจำนวนตัวอย่างจากประชากรที่ต้องการ โดยใช้สูตร Taro Yamane (Yamane, T. 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 และยอมรับให้มีความคลาดเคลื่อนที่ระดับ 0.05 โดยจะสามารถแสดงได้ ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ
 N = ขนาดของประชากร
 e = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง

แทนค่า

$$n = \frac{215}{1 + 215 (0.05)^2}$$

$$n = 139.882$$

ดังนั้น จะได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างของเกษตรกร จำนวน 140 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) และระเบียบวิธีวิจัยเชิงสำรวจ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษามีดังต่อไปนี้

1) ข้อมูลจากวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2) แบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยคำถามแบบปลายปิดและปลายเปิด กับกลุ่มประชากรเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ โดยใช้แบบสอบถามออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วยลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกรอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 2 การเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกรอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกรอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 4 ปัญหาอุปสรรคของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกรอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยการลงพื้นที่สอบถามโดยตรงจากกลุ่มเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในเขตอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 169 ราย จากนั้นนำแบบสอบถามลงรหัส (Coding) เพื่อเตรียมไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย สถิติจำนวน (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ค่าสูงสุด (Maximum) และค่าต่ำสุด (Minimum) วิเคราะห์

ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางสังคม การเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกร ที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในเขตอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ กับสำนักงานเกษตรอำเภอพร้าว และส่วนการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทั้งหมด อันได้แก่ ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคมของเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในเขตอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ กับสำนักงานเกษตรอำเภอพร้าว

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญา อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษิตตามขั้นตอนและวัตถุประสงค์ ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกร อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 61 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส (ร้อยละ 68.0) ไม่ได้รับการศึกษา (ร้อยละ 61.5) มีสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4 คน เกษตรกรมีแรงงานในการทำเกษตรเฉลี่ย 2 คน มีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2 คน ส่วนใหญ่ไม่มีแรงงานจ้าง (ร้อยละ 93.5) มีพื้นที่ในการทำเกษตรเฉลี่ย 6.54 ไร่ มีพื้นที่ในการทำเกษตรเป็นของตนเองเฉลี่ย 5.44 ไร่ ส่วนใหญ่ไม่มีพื้นที่ในการทำเกษตรเป็นพื้นที่เช่าและพื้นที่อื่น เกษตรกรมีรายได้ในครัวเรือนเฉลี่ย 89,650.89 บาท/ปี มีรายได้จากภาคการเกษตรเฉลี่ย 67,757.40 บาท/ปี มีรายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 21,893.49 บาท/ปี มีเงินทุนที่ใช้ในการทำเกษตรเฉลี่ย 17,316.57 บาท/ปี มีหนี้สินเฉลี่ย 17,316.57 บาท/ปี เกษตรกรมีประสบการณ์อบรมและดูงานด้านการเกษตรเฉลี่ย 1 ครั้ง/ปี ส่วนใหญ่ไม่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ หรือผู้ให้ความรู้ทางการเกษตร (ร้อยละ 54.4) มีการเป็นสมาชิกกลุ่มหรือเครือข่ายในชุมชนเฉลี่ย 1 กลุ่ม มีช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรเฉลี่ย 3 ช่องทาง ส่วนใหญ่รับรู้ข่าวสารผ่านการพูดคุยหรือคำบอกเล่ากับเพื่อนบ้าน (ร้อยละ 38.3) รับรู้ข่าวสารผ่านสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ เอกสารเผยแพร่ (ร้อยละ 19.0) และรับรู้ข่าวสารผ่าน Line (ร้อยละ 14.7)

ตอนที่ 2 เพื่อศึกษาระดับการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกรอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.14, S.D. = .239) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีคุณค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านผลตอบแทน ($\bar{X}$ = 3.26, S.D. = .328) รองลงมา ด้านความน่าเชื่อถือ ($\bar{X}$ = 3.17, S.D. = .330) ด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{X}$ = 3.15, S.D. = .303) และด้านการยอมรับของสังคม ($\bar{X}$ = 2.98, S.D. = .420) แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 1

(n=169)

การเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความ คิดเห็น
1. ด้านผลตอบแทน	3.26	.328	ปานกลาง
2. ด้านการยอมรับของสังคม	2.98	.420	ปานกลาง
3. ด้านความน่าเชื่อถือ	3.17	.330	ปานกลาง
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	3.15	.303	ปานกลาง
รวม	3.14	.239	ปานกลาง

ตารางที่ 1 ระดับความคิดเห็นต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญา
อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ในภาพรวม

ตอนที่ 3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธของเกษตรกร อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ค่า Sig. F < 0.001 โดยเมื่อพิจารณาตัวแปรอิสระที่มีผลต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ พบว่ามีทั้งหมด 7 ตัวแปรที่มีผลทางบวก ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ จำนวนแรงงานในการทำเกษตร และช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในขณะที่ตัวแปร ระดับการศึกษา และเงินทุนที่ใช้ในการทำเกษตร มีความสัมพันธ์ทางสถิติในเชิงลบ โดยมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 ซึ่งตัวแปรอิสระทั้งหมด 14 ตัวแปรสามารถพยากรณ์การเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตาม คือ การเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธของเกษตรกร อยู่ร้อยละ 52.7 ($R^2 = 0.527$) ขณะที่อีกร้อยละ 56.3 มาจากปัจจัยอื่น ๆ ทั้งนี้สามารถอธิบายตัวแปรอิสระทั้งหมด 7 ตัวแปรที่มีผลต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธของเกษตรกร ได้ดังนี้

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม		
	การเข้าร่วมโครงการ		
	B	t	Sig.
1. เพศ	.088	2.654	.009**
2. อายุ	.008	2.880	.005**
3. สถานภาพ	.176	4.591	<.001**
4. ระดับการศึกษา	-.156	-2.963	.004**
5. จำนวนสมาชิกในครอบครัว	.004	.248	.805
6. จำนวนแรงงานในการทำเกษตร	.105	3.782	<.001**
7. พื้นที่ในการทำเกษตรของตนเอง	.014	1.390	.167

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม		
	การเข้าร่วมโครงการ		
	B	t	Sig.
8. รายได้ในครัวเรือน	1.710E-7	1.214	.226
9. เงินทุนที่ใช้ในการทำการเกษตร	-8.617E-6	-3.189	.002**
10. หนี้สินของเกษตรกร	-6.183E-7	-.956	.340
11. ประสบการณ์อบรมและดูงานด้านการเกษตร	.027	.953	.342
12. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่	-.019	-.704	.483
13. การเป็นสมาชิกกลุ่ม	.022	.667	.506
14. ช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	.046	2.716	.007**
Constant	2.206	12.202	<.001

$R^2 = .527$ (52.7%) $F = 12.272$ Sig. $F < .001^{**}$

หมายเหตุ ** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกร อำเภอฟัว จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 4 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกร อำเภอฟัว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า

4.1 ด้านผลตอบแทน การประสบปัญหาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด เพราะบริษัทจะต้องรับซื้อกับเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกับบริษัทเท่านั้น ดังนั้นเกษตรกรยังขาดความรู้ความเข้าใจในการตั้งเป้าหมาย การติดตามและเอาใจใส่ การเก็บเกี่ยวและส่งผลผลิต การรักษามาตรฐานของผลผลิต

4.2 ด้านการยอมรับของสังคม การแจ้งข่าว ประชาสัมพันธ์ การนัดประชุมจากบริษัทฯ มีการบอกหรือแจ้งให้กับสมาชิกเกษตรกรอย่างทั่วถึง และมีความเหมาะสม หรือมีการชี้แจงและอธิบายเกี่ยวกับราคาของผลผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป หรือเมื่อมีการกำหนดเงื่อนไขใหม่จากบริษัทฯ อย่างสม่ำเสมอ หรือบริษัทฯ ให้คำแนะนำและช่วยเหลือในการจัดหาแหล่งเงินทุนต่าง ๆ เพื่อใช้ในการผลิต อาจเกิดจากการที่เจ้าหน้าที่ของบริษัทฯ มีจำนวนน้อย ไม่พอเพียงที่จะเข้าไปดูแลแนะนำแก่เกษตรกรได้อย่างทั่วถึง ทำให้เกิดความไม่เข้าใจในการควบคุมผลผลิตให้ได้ตามเกณฑ์ ทำให้เกษตรกรเกิดความรู้สึกต่อต้าน และไม่ยอมเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญากับบริษัท

4.3 ด้านความน่าเชื่อถือ พบว่า เกษตรกรจะปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดให้บริษัทอื่นใน ปีถัดไป หรือบริษัทฯ หักเปอร์เซ็นต์ผลผลิตเมล็ดพันธุ์เกินความจำเป็นแม้ว่าผลผลิตอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน หรือบริษัทรับซื้อในราคาไม่ตรงกับที่กำหนดไว้ เมื่อผลิตได้มากกว่าที่กำหนด เนื่องจาก

เกษตรกรยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนในเกณฑ์คุณภาพของเมล็ดพันธุ์ ทำให้เกิดอคติกับบริษัท และทำให้เกษตรกรถอนตัวออกจากการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญา

4.4 ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า การนำเครื่องจักรกลมาใช้ในการเตรียมพื้นที่ หรือการใช้สารเคมีตามคำแนะนำของบริษัทฯ เนื่องจากเกษตรกรในพื้นที่ทำการวิจัย พื้นที่ส่วนใหญ่ไม่สะดวกต่อการนำเครื่องจักรกลเข้ามาใช้ รวมถึงเกษตรกรมองว่าการใช้สารเคมีตามคำแนะนำของบริษัทมีค่าใช้จ่ายที่สูงและไม่มีความจำเป็น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญา อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจอันจะเป็นข้อมูลให้กลุ่มเกษตรกร และสำนักงานเกษตรอำเภอพร้าว เพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนา ซึ่งสามารถอภิปรายผลดังนี้

1. ระดับการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกรอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อพิจารณาทั้ง 4 ด้าน 1) ด้านผลตอบแทน 2) ด้านความน่าเชื่อถือ 3) ด้านสิ่งแวดล้อม และ 4) ด้านการยอมรับของสังคม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ อาจเพราะว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการนั้นขาดกระบวนการเรียนรู้และความเข้าใจระบบเกษตรพันธสัญญา จากเหตุผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ มูลลี (George J. Mouly, 1973) ที่ได้กำหนดกระบวนการเรียนรู้ไว้ 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1) เกิดแรงจูงใจ (Motivation) 2) กำหนดเป้าหมาย (Goal) 3) เกิดความพร้อม (Readiness) คนแต่ละคนมีความสามารถที่จะรับ และความต้องการพื้นฐานเพื่อที่จะแสวงหาความพอใจ 4) อุปสรรค (Obstacle) จะเป็นสิ่งขวางกั้นระหว่างพฤติกรรมที่เกิดจาก แรงจูงใจกับเป้าหมาย ถ้าหากไม่มีอุปสรรค หรือสิ่งกีดขวางเราก็จะไปถึงเป้าหมายได้โดยง่าย 5) การตอบสนอง (Response) เมื่อบุคคลมีแรงจูงใจเป้าหมาย เกิดความพร้อม และเผชิญกับอุปสรรค เขาก็จะมีพฤติกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้น พฤติกรรมนั้นอาจเริ่มด้วยการตัดสินใจ เกิดอาการตอบสนองที่เหมาะสม 6) การเสริมแรง (Reinforcement) ได้รางวัลหรือให้สิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดความพอใจ ซึ่งปกติผู้เรียนจะได้รับหลังจากที่ตอบสนองแล้ว ตัวเสริมแรงไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งของหรือวัตถุที่มองเห็นก็ได้ เพราะความสำเร็จ ความรู้ ความก้าวหน้า ฯลฯ ก็เป็นตัวเสริมแรงได้เช่นเดียวกัน 7) การสรุปความเหมือน (Generalization) หลังจากที่สามารถตอบสนองหรือหาวิธีการที่จะมุ่งสู่เป้าหมายได้แล้วสามารถสรุปภาพรวมในอดีตได้ แม้พฤติกรรมของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญานั้น ต้องมีแรงและสิ่งเร้าที่หนุนเสริมให้เกษตรกรหันมาสนใจและเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญาจนประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีราพร ทองปัญญา (2561) ได้กล่าวว่า การเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญาสามารถดำเนินกระบวนการได้อย่างต่อเนื่องและประสบ

ความสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงเงื่อนไข 5 ประการ คือ 1) การเห็นประโยชน์ 2) ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน 3) ความเป็นกัลยาณมิตร 4) ความเชื่อมั่นในผู้นำกลุ่ม และ 5) การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยทั้ง 5 เงื่อนไขดังกล่าวนี้ยังถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกษตรกรตัดสินใจเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญาด้วย

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธของเกษตรกร อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งมีการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระด้วยตนเอง และการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธของเกษตรกรอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ โดยคัดเลือกตัวแปรอิสระ 14 ตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครอบครัว จำนวนแรงงานในการทำเกษตร พื้นที่ในการทำเกษตรของตนเอง รายได้ในครัวเรือน เงินทุนที่ใช้ในการทำเกษตร หนี้สินของเกษตรกร ประสบการณ์อบรมและดูงานด้านการเกษตร การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ การเป็นสมาชิกกลุ่ม ช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ตัวแปรทั้งหมดที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.01 โดยมีระดับความสัมพันธ์ระดับปานกลาง อาจเพราะว่าปัจจัยเหล่านั้นที่ส่งผลเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีข้อจำกัดหลากหลายประการทั้งด้านครอบครัว ความรู้ความเข้าใจ ทุนผลิต ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกัลปพฤกษ์ ผิวทองงาม และคณะ (2552) พบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำเกษตรพันธสัญญาในเรื่องของปัจจัยการผลิตและการรับซื้อผลผลิตบริษัททุนมีการบังคับใช้ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ โดยไม่โปร่งใสและปราศจากการแข่งขันทำให้ เกษตรกรต้องซื้อปัจจัยการผลิตในราคาที่แพงบริษัทอาจให้ปัจจัยการผลิตที่ไม่เป็นไปตามข้อตกลงส่วนกระบวนการรับซื้อ ผลผลิตไม่มีการระบุวิธีการรับซื้อที่เป็นธรรมเช่นการมารับซื้อล่าช้าทำให้เกษตรกรเสียหาย ฉะนั้นการผลิตแบบพันธสัญญาอาจกลายเป็นการหาประโยชน์จากเกษตรกรรายเล็กอย่างกว้างขวางโดยในหลายกรณีบริษัทได้รับส่วนแบ่งกำไรก่อนโตไปขณะที่เกษตรกรรายย่อยต้องแบกรับความเสี่ยงไป ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเกษตรกร แบบพันธสัญญากับบริษัททุนโดยบริษัททุนได้เข้าไปควบคุมกระบวนการผลิตของเกษตรกรผ่านปัจจัยทางการผลิตและการตลาด เกษตรกรขาดอิสระในการตัดสินใจที่จะผลิตอย่างสิ้นเชิงตามสัญญาที่ได้ตกลงกันไว้กับบริษัททุน เพราะเหตุนี้ผู้วิจัยค้นพบว่าปัจจัยที่หนุนเสริมและความเข้มแข็งให้กับกลุ่มเกษตรกรที่ประเด็นสำคัญก็คือสิทธิเกษตรกร เหมือนผลการวิจัยของทศพล ทรรศนกุลพันธ์ (2556) ซึ่งนำเสนอสิทธิเกษตรกร ประกอบด้วยหลักการสำคัญ 5 ประการ คือ 1) การถือครองปัจจัยการผลิตอย่างมั่นคง 2) การเข้าถึงทรัพยากรสาธารณะอย่างเพียงพอ 3) การประกันความมั่นคงในผลตอบแทนที่ควรได้รับ 4) การรักษาวិถีผลิตที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของตน 5) สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและเสรีภาพในการแสดงออก จากผลการวิจัยได้สะท้อนถึงการขับเคลื่อนการเกิดกลไกท้องถิ่นเป็นภาคีเครือข่ายบูรณาการทำงานร่วมกันในลักษณะการจัดการภาคีสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance NPG) ที่เกิดภาคีเครือข่ายภาคสาธารณะ 5 กลุ่มคือ 1) เกษตรกร 2) นักพัฒนาเอกชน 3) นักวิชาการ 4) องค์กร

ภาครัฐ 5) กลุ่มภาคประชาชนเครือข่ายร่วมจากนอกพื้นที่ ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลเป็นเครือข่ายเกษตรกรที่ได้ดำเนินการแก้ปัญหา ดังกล่าวจากการวิจัยเป็นการจัดการสาธารณะยุคใหม่ แห่งศตวรรษที่ 21 ภายใต้เงื่อนไขที่ภาคประชาสังคม กลุ่มธุรกิจและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลาย ๆ ฝ่าย ต่างมีอาจอยู่เฉย ในฐานะของผู้รับบริการได้อีกต่อไป

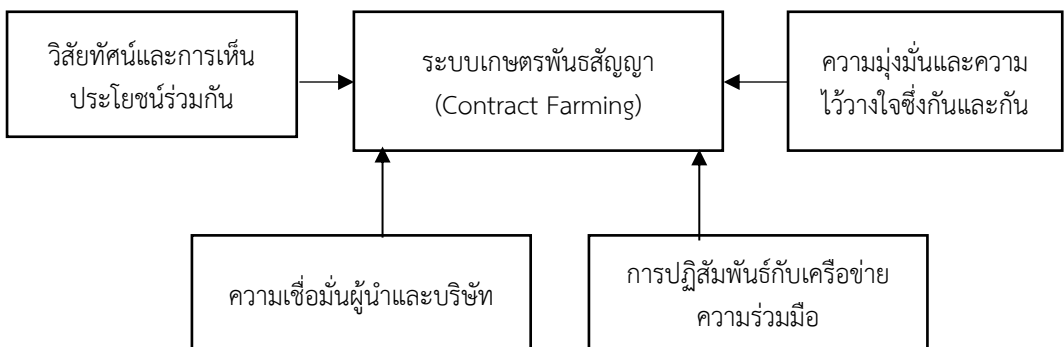
3. ปัญหาอุปสรรคของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบ เกษตรพันธสัญญาของเกษตรกร อำเภอพร้าวจังหวัดเชียงใหม่ ปัญหาทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1. ด้าน ผลตอบแทน เกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดตามเกณฑ์ที่บริษัท กำหนด 2. ด้านการยอมรับของสังคม เจ้าหน้าที่ของบริษัทมีจำนวนน้อยไม่พอเพียงที่จะเข้าไปดูแล และนำแก้เกษตรกรได้อย่างทั่วถึง 3. ด้านความน่าเชื่อถือ เกษตรกรมีความเข้าใจและคลาดเคลื่อน เกณฑ์คุณภาพของเมล็ดพันธุ์และมือคติดต่อบริษัท และ 4. ด้านสิ่งแวดล้อม เกษตรกรมองว่าการใช้ สารเคมีตามคำแนะนำของบริษัทมีค่าใช้จ่ายสูงและผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ เกษตรกรเริ่มต้นในการเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกรมีปัญหาหลากหลายทั้งเหมือน และแตกต่างกัน ทำให้เกิดการประสบปัญหาทั้งต้นทุน การผลิต และสุขภาพในชุมชน สอดคล้องกับ งานวิจัยของ สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์ (2558) การเกษตรแบบพันธสัญญาพบว่า ปัญหาการเลี้ยงไก่ แบบเกษตรพันธสัญญาในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น ก็ประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกัน แม้ว่าจะมีเกษตรกร และปริมาณการเลี้ยงมีเพิ่มมากขึ้น และหมุนเวียนในสู่เกษตรกรในพื้นที่ต่าง ๆ มากขึ้น เนื่องจาก ระบบดังกล่าว แม้จะสร้างรายได้แก่บริษัทหรือเกษตรกร แต่ก็ได้สร้างผลกระทบต่อเกษตรกรและ ชุมชน ทั้งด้านการขาดทุน ภาวะสุขภาพและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้แก่ 1) การแบกรับต้นทุนทั้งด้าน อาคาร สถานที่ และอุปกรณ์การเลี้ยงของเกษตรกร 2) การเอาโรคเอาเปรียบในการจัดหาพันธุ์ไก่ อาหารเลี้ยง ยาและอุปกรณ์ต่าง ๆ จากบริษัทหรือนายทุน 3) ขาดหลักประกันด้านอาชีพ ทั้งการ ประกันความเสี่ยงที่เกษตรกรต้องเป็นผู้รับความเสี่ยงจากการเลี้ยงทั้งหมด ด้วยตนเองทั้งก่อนการ เลี้ยง 4) ภาวะสุขภาพและสังคมของเกษตรกรที่ต้องอยู่กับการเลี้ยงและดูแลไก่ของตนเองตลอดเวลา ทำให้มีปัญหาทั้งด้านสุขภาพกายและจิตใจเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นยังมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ของตนเองและชุมชนด้วย ดังนั้นปัญหาการเลี้ยงไก่แบบพันธสัญญากับบริษัทหรือนายทุนดังกล่าว ทำให้เกษตรกรจำนวนมากไม่มีโอกาสในการคืนทุนหรือมีกำไรจากอาชีพ และประสบกับการขาดทุน และเป็นหนี้สินล้นพ้นตัวจนล้มละลายไปในที่สุด

ฉะนั้นประเทศไทยมีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม 5 ปี ตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11-13 เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและเน้น การพัฒนาอย่างยั่งยืน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 ถือได้ว่าเป็นแผนฯ ที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบันมีจุดมุ่งหมายที่เน้นการแก้ปัญหาความ ยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศในภาคเกษตรกรรมเกษตรและ สหกรณ์ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนโดยยึดหลัก 4 ประการ ได้แก่ 1. เน้นการสร้าง

กระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกษตรกรเข้าถึงข้อมูลข่าวสารความรู้และปัญญาเพื่อการแก้ปัญหาความยากจนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2. เน้นการฝึกอบรมภาคปฏิบัติเพื่อให้เกษตรกรรู้จักการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้และเข้าถึงโอกาสใหม่ ๆ โดยมีการทำกินในแปลงที่ดินที่จัดให้ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ 3. เน้นการนำที่ดินที่ถูกลอยให้กร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์ในการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรยากจนควบคู่กับการฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4. เน้นการรวมกลุ่มเกษตรกรให้พึ่งพาช่วยเหลือกันในรูปแบบสหกรณ์ หรือวิสาหกิจชุมชนและสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนเพื่อช่วยเหลือด้านการตลาดอันสามารถจะเชื่อมโยงไปสู่การส่งออกในรูปแบบการทำ Contract Farming กับบริษัทเอกชน ด้วยมีแนวทางการพัฒนาได้กำหนดในลักษณะบันได 4 ขั้นคือ ระดับที่ 1 การทำเกษตรขั้นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิตในครัวเรือนระดับที่ 2 การทำเกษตรเมื่อเหลือจากการบริโภคนำไปจำหน่ายในชุมชนเพื่อสร้างรายได้ระดับที่ 3 การทำการเกษตรเพื่อขายแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนตำบลอำเภอหรือจังหวัดใกล้เคียงและระดับที่ 4 การทำการเกษตรเพื่อจำหน่ายภายในประเทศและส่งออกต่างประเทศเป็นระดับสุดท้าย แม้ว่าหน่วยงานภาครัฐหรือภาคอุตสาหกรรมการผลิตสมัยใหม่ที่จะเปลี่ยนการผลิตของเกษตรกรให้มีความเป็นสมัยใหม่และสร้างความมั่นคงด้านเศรษฐกิจแก่เกษตรกร เมื่อเกษตรกรทำการผลิตมีรายได้ที่แน่นอน มีความมั่นคงในการประกอบอาชีพและจะสนับสนุนความรู้ในการผลิตทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพผลผลิตแก่เกษตรกร ด้วยเหตุนี้การยกระดับคุณภาพชีวิตและความรู้ของเกษตรกรให้เจริญก้าวหน้า แต่ในอีกด้านหนึ่งได้ก่อให้เกิดผลกระทบที่คาดไม่ถึง ซึ่งนำมาสู่ปัญหาความเสี่ยงในการดำรงชีพของเกษตรกรดังอานันท์ กาญจนพันธุ์ (2553) ที่ได้ให้เหตุผลถึงความสับสนขัดกันที่เกิดขึ้นในระบบเกษตรพันธสัญญาที่มีความเชื่อมโยงอยู่กับการปรับเปลี่ยนโครงสร้างห่วงโซ่อุตสาหกรรมเกษตร-อาหารซึ่งนำไปสู่ความเสี่ยง 3 ประการ คือ (1) โครงสร้างการผลิตในชนบทแฝงด้วยค่าเช่าหรือการดูดซับส่วนเกินไว้สูงมาก (High rent) ไร่กลไกเชิงสถาบันอื่น ๆ ที่จะทำหน้าที่ตรวจสอบ ควบคุมและถ่วงดุลกลไกตลาดแบบพันธสัญญา มีการครอบงำอุดมการณ์และ ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนจนทำให้มองไม่เห็นการทำงานของกลไกตลาดอย่างชัดเจน และส่งผลให้เกิดค่าเช่าแฝงเป็นจำนวนมาก (2) ทำให้เกิดความเสี่ยงสูงในการ ดำเนินชีวิต (High risk) ทั้งความเสี่ยงในด้านราคาผลผลิต ค่าจ้างแรงงาน ตลอดจน ปัญหามลพิษและมลภาวะต่าง ๆ ที่สืบเนื่องจากการปรับโครงสร้างอันมีผลต่ออันตรายในการดำรงชีพ และ (3) ทำให้เกษตรกรเริ่มสูญเสียตัวตน (High loss) หรืออยู่ในสถานะที่ไร้ตัวตน กล่าวคือ เกษตรกรไร้อำนาจในการจัดการและควบคุมชีวิตตนเอง และไร้ศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ เพราะมีชีวิตแบบคลุมเครือระหว่าง การเป็นเกษตรกรแบบพันธสัญญาและการเป็นแรงงานนอกระบบที่อยู่ภายใต้ กำกับของบริษัทและทุนนิยม ที่เกิดขึ้นภายใต้กระบวนการโลกาภิวัตน์และเสรีนิยมใหม่

องค์ความรู้ใหม่

บทความเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญา อำเภอพร้าวก้างเขื่อน จังหวัดเชียงใหม่ จากบทความที่กล่าวมาในเบื้องต้นจะเห็นได้ว่าการเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญาสามารถดำเนินกระบวนการได้อย่างต่อเนื่องและประสบความสำเร็จได้นั้นจึงต้องมีปัจจัยและเงื่อนไขสำคัญที่สำคัญที่ทำให้เกษตรกรตัดสินใจเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญา ซึ่งสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ ดังภาพ 3

ภาพ 3 องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษากาพรวมระดับการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกร มีค่าเฉลี่ยอยู่ระดับปานกลาง และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกร ตัวแปรอิสระ 14 ด้าน สามารถพยากรณ์การเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตาม คือ การเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดในระบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกร อยู่ร้อยละ 52.7 ($R^2 = 0.527$) และสำหรับปัญหาอุปสรรคของเกษตรกร 1.ด้านผลตอบแทน เกษตรกรยังขาดความรู้ความเข้าใจในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดตามเกณฑ์ที่บริษัทกำหนด 2.ด้านการยอมรับของสังคม เจ้าหน้าที่ของบริษัทมีจำนวนน้อยไม่พอเพียงที่จะเข้าไปดูแล 3. ด้านความน่าเชื่อถือ เกษตรกรมีความเข้าใจและคลาดเคลื่อนเกณฑ์คุณภาพของเมล็ดพันธุ์และมือคติดต่อบริษัท และ 4. ด้านสิ่งแวดล้อม เกษตรกรมองว่าการใช้สารเคมีตามคำแนะนำของบริษัทมีค่าใช้จ่ายสูงและผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการลงพื้นที่และแบบสอบถาม โดยนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อที่จะเป็นประโยชน์ในการเสริมสร้างความรู้ ส่งเสริม และปรับปรุง โดยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อภาครัฐร่วม อาทิเช่น องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานภาครัฐ เครือข่ายเกษตรกร นักวิชาการ และเครือข่ายภาคประชาชน เพื่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในมิติต่าง ๆ สร้างความตระหนักให้กลุ่มเกษตรกรได้เข้าใจว่าระบบเกษตรพันธสัญญาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และยกระดับการมีส่วนร่วม ก่อให้เกิดการคุ้มครองสิทธิเกษตรกรร่วมกันในระดับท้องถิ่น จนถึงระดับประเทศต่อไป

1.2 ข้อเสนอแนะให้มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด อาจจะเป็นรูปแบบสหกรณ์หรือวิสาหกิจชุมชน เป็นการบริหารจัดการ โดยกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด และมีคณะกรรมการให้คำปรึกษาจากภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ เพื่อเป็นการแก้ปัญหาอย่างการตกอยู่ในพันธนาการของระบบพันธสัญญา โดยสานต่อจากการขึ้นทะเบียนเกษตรกร โดยมีการร่างระเบียบ ข้อบังคับ ในระดับท้องถิ่นเพื่อการจัดตั้งกลุ่มหรือสหกรณ์ เพื่อให้เป็นองค์กรที่เข้มแข็งพึ่งพาตนเองของเกษตรกรไม่ให้เกิดอยู่ในวังวนของระบบพันธสัญญา นอกจากนั้นองค์กรหรือสหกรณ์ผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดมีการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างศูนย์ส่งเสริมนักวิชาการเพื่องานวิจัยท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายในพื้นที่ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และร่วมขับเคลื่อนการคุ้มครองสิทธิเกษตรกรอย่างยั่งยืน ทั้งมิติวิถีคิด วิถีปฏิบัติ ให้เหมาะสมกับบริบท เศรษฐกิจ และสังคมในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 เจ้าหน้าที่หรือตัวแทนบริษัทที่จะเข้ามาให้คำแนะนำ และช่วยเหลือทางด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบริษัท กฎเกณฑ์และวิธีการในการผลิต ตลอดจนให้ความช่วยเหลือในด้านปัจจัยในการผลิต แหล่งเงินทุน รวมถึงการส่งเสริมทางด้านผลตอบแทน หรือรางวัล หากเกษตรกรสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดได้ตามเกณฑ์ของบริษัทที่ตั้งไว้

2.2 บริษัทที่จะเข้ามาช่วยเหลือ หรือจัดหาปัจจัยต่าง ๆ ให้แก่เกษตรกรในราคาที่เหมาะสม และใกล้เคียงกับท้องตลาด รวมถึงการจัดหาวัตถุดิบ หรือวิธีการเพื่อช่วยลดต้นทุนให้แก่เกษตรกร

2.3 เจ้าหน้าที่หรือตัวแทนบริษัทต้องให้ความรู้ความเข้าใจแก่เกษตรกรในเรื่องการควบคุมผลผลิตให้ได้ตามเกณฑ์ รวมถึงการเพิ่มแรงจูงใจแก่เกษตรกร

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาผลกระทบการพัฒนาเกษตรกรพันธสัญญาของกลุ่มผู้ปลูกข้าวโพดเพื่อความเข้มแข็งและยั่งยืนในพื้นที่อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

3.2 ควรมีการศึกษาเกษตรพันธสัญญากับการปรับตัวทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรกลุ่มผู้ปลูกข้าวโพดในพื้นที่อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

เอกสารอ้างอิง

- กัลปพฤกษ์ ผิวทองงาม และคณะ. (2552). *เกษตรพันธสัญญา: ผลตอบแทนความเสี่ยงและความ
เป็นธรรม*. กรุงเทพฯ: ซีวเวิลด์กราฟิก.
- เกษตรอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่. (2563). *ทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์
ปี 2561/2562*. เชียงใหม่: เกษตรอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่.
- ทศพล ทรรศนกุลพันธ์. (2556). *ช่วงบาศพิฆาตเกษตรกร โคกนาฏกรรมเกษตรพันธสัญญา*. นนทบุรี:
ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- ธีราพร ทองปัญญา. (2561). กระบวนการและเงื่อนไขในการตัดสินใจเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญา
ของเกษตรกรในจังหวัดนครปฐม. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตหาดใหญ่*, 10(1), 254-277.
- วัชรภรณ์ วงศ์คำปวน. (2559). *รายงานสถานการณ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์*. นนทบุรี: สำนักนโยบายและ
ยุทธศาสตร์การค้าสินค้าเกษตร.
- สมพร อิศวิลานนท์. (2560). *อุตสาหกรรมเมล็ดพันธุ์ของไทย: สถานภาพและความท้าทาย*. อาคาร
เฉลิมพระเกียรติ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วิทยาเขตชุมพร
(รายงานวิจัย). ชุมพร: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วิทยาเขต
ชุมพร
- สำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร. (2562). *การควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร*. กรุงเทพฯ:
สำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ
พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์. (2558). *การเกษตรแบบพันธสัญญา: ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อลด
ความเสี่ยงของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อของไทย*. *วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*. 1(3), 4-19.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2553). *พื้นที่ความรู้และกลไกเชิงซ้อนในจินตนาการใหม่ของสังคมเปลี่ยน
ผ่าน*. ใน จินตนาการใหม่ทางสังคมวิทยา เพื่อรับมือกับความเสี่ยงทางสังคมชนิดใหม่.
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับคณะกรรมการ สภาวิจัย
แห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา ณ โรงแรมรอยัลริเวอร์: กรุงเทพฯ.
- Mouly, George J. (1973). *Psychology for effective teaching*. Holt Rinehart and Winston:
USA
- Yamane, T. (1973). *Statistics: an introductory analysis*. 3rd ed. S.l.: Harper International.